

2012 Yılı Biterken Türk İmalat Sanayii Üzerine^(*)

“Bizim Evin Halleri / Onlar Ne Yapmış?/ Ve Bir Detoks Programı Önerisi

Serdar Şahinkaya^(**)

I. Giriş

Aslında oturumun başlığı yeterince kışkırtıcı: “*Sanayide Sorunlar ve Planlama*”. Sorunları sıralamaya kalksam, sürem yetmeyebilir.

Oktay Küçükkiremitçi'nin ayrıntılı analizi, imalat sanayimizin durumunu (+) sı ve (-) si ile gösterdi. Son derece net bir fotoğrafın sahibiyiz. Sayın Küçükkiremitçi'nin çektiği fotoğraf dizgesindeki birtakım kareler ne yazık ki 2002'ye, yani tam on yıl öncesine ait. Bu kusur on yıl öncesinin input – output tablosunu yenilemediği için TÜİK'e aittir.

Ben sevgili Oktay'ın bıraktığı yerden birkaç ilave ile sürdürmek istiyorum konuşmamı. Önce bir durum saptması yaparak, *koordinatlarımızı belirleyelim*¹.

Seçilmiş Ülkelerde İmalat Sanayi Katma Değeri ve Dünya İmalat Sanayi Katma Değeri İçerisindeki Payı (Milyon ABD \$ ve %)

	1980	%	1990	%	2000	%	2010	%
Brezilya	71.098	3,2	-	-	96.650	1,7	297.640	3,0
Çin	76.200	3,4	116.573	2,8	384.942	6,7	1.756.621	17,6
Almanya	248.530	11,2	437.877	10,3	392.473	6,9	610.184	6,1
Hindistan	28.052	1,3	47.878	1,1	67.045	1,2	228.335	2,3
İtalya	124.808	5,6	240.462	5,7	205.511	3,6	306.196	3,1
Japonya	293.718	13,3	792.447	18,7	1.011.393	17,7	1.063.593	10,6
G. Kore	13.880	0,6	64.605	1,5	134.555	2,4	279.440	2,8
Malezya	5.375	0,2	10.665	0,3	28.947	0,5	62.099	0,6
Meksika	39.947	1,8	49.992	1,2	107.195	1,9	179.114	1,8
Türkiye	11.753	0,5	33.085	0,8	53.510	0,9	113.773	1,1

Kaynak: Bayram Ali Eşiyok (2012). “*Türkiye Sanayileşmenin Neresinde? Uluslararası Bir Karşılaştırma*” *İktisat ve Toplum*, S:24, s.49–62.

Tablodan da açıkça görüleceği gibi, dünya imalat sanayiinden aldığımız pay yüzde 0,6 ila yüzde 1,1 arasında değişiyor. Farklı bir ifade ile yerinde sayıyor ve adeta *demir taşıyor*. Bu duruma koyabileceğimiz isim: *yarı sanayileşmeye kilitlenmiş bir ülkedir*. Fotoğraf nettir. Yeniden pozlandırmak, photoshop ile oynayarak durumu düzeltmek mümkün değildir. Politikacılar, durumu cilalı gösterebilirler de *gerçek çiplaktır* ve ortadadır.

Durumu, farklı anlatma ve tanımlama yani bir anlamda meselenin *yakıcı önemini* görememe durumları da vardır. Örneğin TEPAV'ın *-yanlış hatırlamıyorsam-* iki yıl kadar önce yaptığı

^(*) Ankara Üniversitesi Rektörlüğü ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (KAYAUM) tarafında düzenlenen 21. **Yüzyıl İçin Planlama Kurultayı** (6–7 Aralık 2012) *Sanayide Sorunlar ve Planlama* başlıklı oturumda sunulmuştur.

^(**) Dr. Siyasal Bilgiler Fakültesi, ÇEEİ Bölümü yarı zamanlı öğretim elemanı.

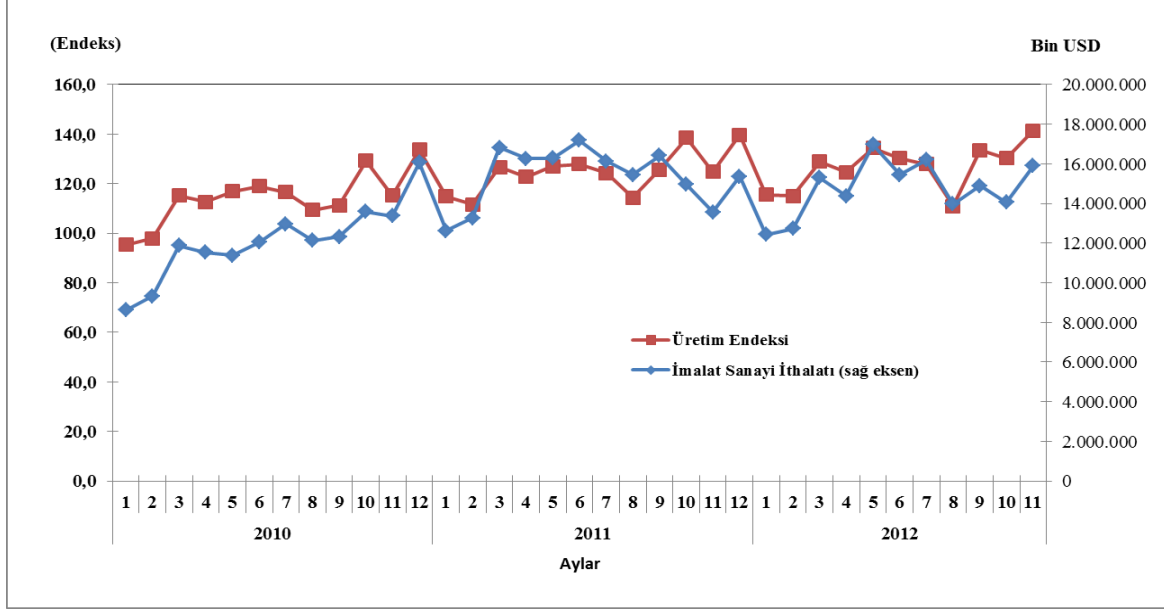
¹ Bu sözü, Bilsay Kuruç Hocam'dan ödünç aldım.

bir çalışmada bu meseleye bir isim koyulmuştu: *Orta Gelir Tuzağı*². Bu yılın (2012) yaz aylarında yukarıda çekilen fotoğrafa MÜSİAD' da TEPAV ile aynı ismi koydu. *Orta Gelir Tuzağı*³.

Şimdi, bu dramatik fotoğrafa böyle *cazibeli* bir isim koyarsanız, aslında sadece dekoru ve ışığı değiştirmiş olabilirsiniz. Sahne aynıdır. Aktörler aynıdır. Ve eskimiştirler. **Bu birinci tespitimiz olsun.**

İkinci tespitimizi bir grafik eşliğinde yapalım.

Üretim ve İthalatın Senkronizasyonu

Grafiğimiz iki eksenli. Sol ekseninde TÜİK tarafından yayınlanan *İmalat Sanayi Aylık Üretim Endeksi*, sağ ekseninde de *Aylık İmalat Sanayi İthalat Tutarları* gösterilmiştir. Grafik bize neyi gösteriyor? Çok şeyi gösteriyor aslında, değil mi? Ama esas olarak şunu diyor: *Üretmek için ithalat yapmak zorundasın. Bir nevi, sentetik bağımlılık durumu bu. İthalat yapamaz isen üretmiyorsun. Dolayısıyla ihracat da yapamazsın. Şimdi peki o kadar ihracat yapıyoruz ama diyenler olabilir. Ancak, ihracatımız da vahim biçimde ithalata bağımlıdır.*⁴ Ve Sayın Küçükkiremitçi'nin sunumundan da hatırlanacağı gibi, ihracatınız yurtiçi katma değer zincirinde size bir şey bırakmıyor.

İmalat Sanayiinin GSYH içerisindeki payının seyrini izleyerek, **üçüncü tespitimizi** yapabiliriz.

² TEPAV Ekonomi Politikaları Analisti Çağlar: "İhtiyaç Duyulan Sıçrayış İçin Yeni Sanayi Politikası Gerekli" <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/1781>

³ MÜSİAD, "Kalkınma Yolunda Yeni Eşik: Orta Gelir Tuzağı". Haziran 2012.

<http://www.musiad.org.tr/contentimages/arastirmalar/yayin/pdf/EKONOMI%20RAPORU%202012.pdf>.

Bildirinin sunulduğu tarih olan 6 Aralık 2012'de TÜRKONFED'in **Orta Gelir Tuzağı'ndan Çıkış: Hangi Türkiye?** başlıklı çalışması henüz yayınlanmamıştı. Bahse konu çalışma için:

http://www.turkonfed.org/rapor/sektorel_analiz.pdf linki kullanılabilir.

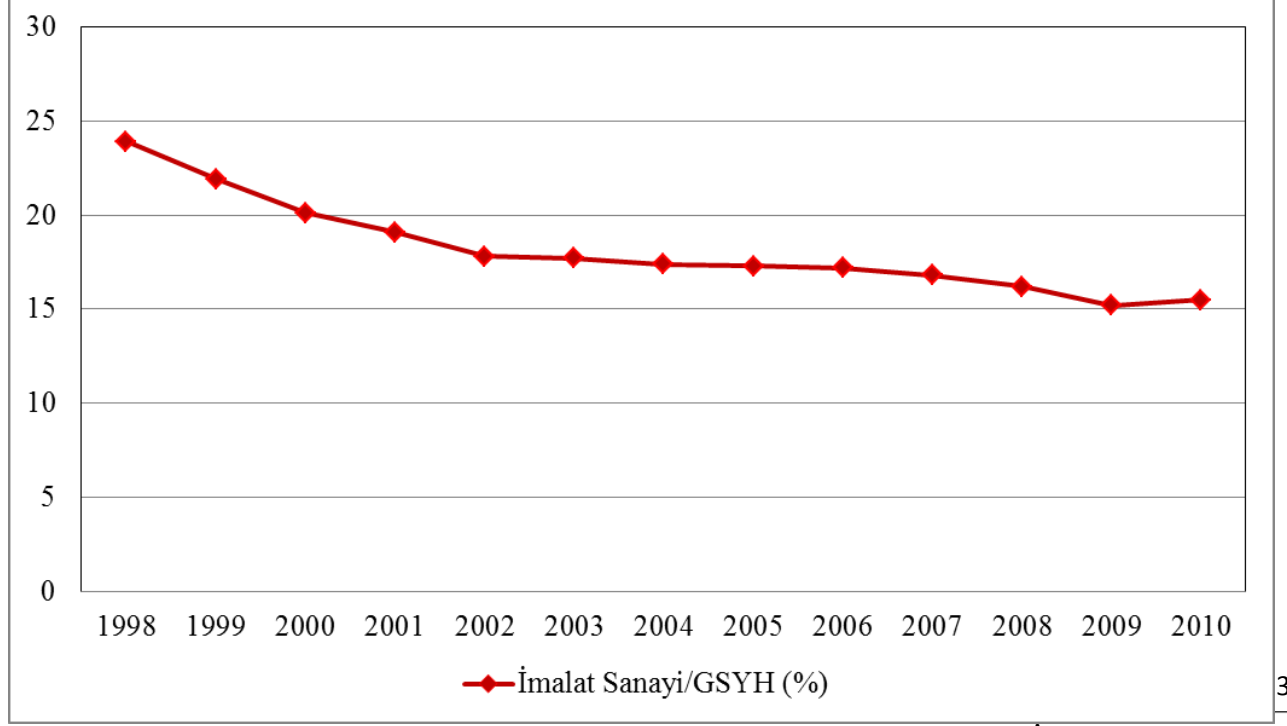
⁴ Bu konuda, iki önemli çalışma gözden kaçırılmamalıdır: a.) Şeref Saygılı, et.al (2010): *Türk İmalat Sanayiinin İthalat Yapısı. TCMB Çalışma Tebliği No: 10/002*. Mart. Ankara

b.) Şeref Saygılı, et.al (2012): *Türk İmalat Sanayiinde İthal Girdi Kullanımı. İktisat, İşletme ve Finans.27(321)* 2012. Ankara.

İmalat Sanayiinin GSYH İçerisindeki Payı (%)

1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
23,9	21,9	20,1	19,1	17,8	17,7	17,4	17,3	17,2	16,8	16,2	15,2	15,5

Kaynak: TÜİK, 1923 – 2009 İstatistik Göstergeler ve 2010 İstatistik Yıllığı

Kaynak: Bayram Ali Eşiyok (2011). “Türkiye Ekonomisinde Sabit Yatırımlar ve Tasarruflar”. İktisat ve Toplum. S.14’ten türetilmiştir.

Görüldüğü üzere, IMF ile her hangi bir neden ortada yokken imzalanan *Yakın İzleme Anlaşması* ile birlikte 1998’den 2010 yılına doğru, imalat sanayii katma değerinin payı yüzde 25’e yakın bir platodan yüzde 15’lere gerilemiştir. Bu, sanayi temelli sabit sermayenin aşınması demek aslında.

Şimdi her üç tespitimiz ışığında bir soru sormanın yeridir: ***Bu durum optimum mudur?***

Bu durumu optimum görenlerin süreç içerisinde oldukça azadığını görüyor ve biliyoruz. Optimum olmadığının bir kere daha tespit ve tescili ile bu durumdan nasıl sıyrılabiliriz yollarını birlikte aramak için *Bilsay Kuruç* Hocamız Kurultay çağrısını yapmıştır.

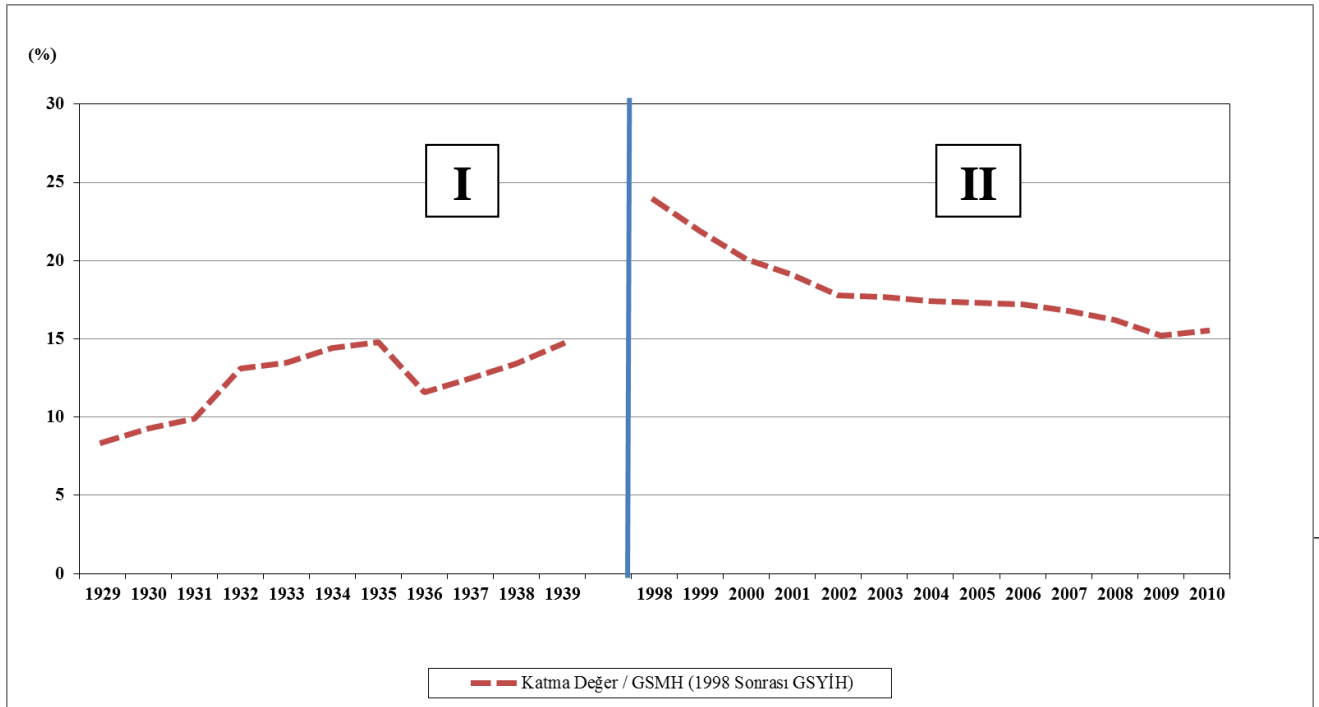
Evet, gerçekten de bu durumu optimum görenler çok azalmıştır. İktisat politikası yapıcıları ve karar vericileri de artık hadisenin farkındadırlar. Lâkin vehametinin boyutları konusunda hâlâ çekingen bir ürkeklik içerisindeyler. Ve problemin etrafından dolanmayı sürdürmektedirler.

II. Bizim Evin Halleri

Perde 1

“Bizim Evin Halleri” bir dönem hangi kanalda yayınlandı hatırlamıyorum ama bir televizyon dizisi idi. Bu ara başlığı oradan esinlenerek koydum. Önce, meseleye tarihsel pespektiften bir göz atalım. Bugünlerde giderek *derin tarihçilerin* özel ilgisine mazhar olan 1930’lar Türkiye’si ile 2000’ler Türkiye’si’ne yakından bir bakalım. Aşağıdaki grafik, imalat sanayi katma değerinin milli gelir içindeki⁵ payını iki dönem itibariyle karşılaştırmamıza olanak sağlıyor.

İmalat Sanayi Katma Değeri / GSYH (%)

Birinci bölüm, esas olarak 1930’lu yılların⁶ bütünü, ikinci bölüm de 1998’den başlamak üzere 2000’li yılları kapsıyor. Eğri eğimlerinin yönleri, bana göre çarpıcı ve bir bakıma ülkemizdeki dönemler itibariyle sanayileşme heyecanının dozunu da gösteriyor.

Bilindiği üzere, *merakların dünyası*⁷ olarak da tanımlanabilecek sanayileşme meselesi, sadece *iktisadi* ya da sadece *teknik* bir mesele değildir. Sanayileşme, bir *siyasi tercihtir* de aynı zamanda. Özellikle 1930’lar Türkiye’sinde olduğu gibi.

1930’lar Türkiye’sinde imalat sanayi katma değerinin artış hızı yıllık ortalama yüzde 12’dir. Grafik son derece nettir. Bu parlak sanayileşme deneyimi imalat sanayi katma değerinin ulusal gelir içerisindeki payında meydana gelen gelişmelerden de görülebilir: 1929 yılında imalat sanayi katma değerinin ulusal gelir içindeki payı yüzde 8,4’dür. *Halkçı-Devletçi ekonomi yönetiminin* dönem sonunda ise bu pay yüzde 14,7’ye yükselmiştir. Bu başarının

⁵ 1929 – 1930 dönemi için İmalat Sanayi Katma Değerinin, Gayri Safi Milli Hasıla’ya, 1998 – 2010 döneminde ise Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranıdır.

⁶ Bilsay Kuruç ve Serdar Şahinkaya (2012);”1930’lar Türkiye’sinde Sanayileşmenin Ana Çizgileri” **Bugünün Bilgileriyle Kemal’in Türkiye’si: La Turquie Kamaliste**. Boyut Yayıncılık. İstanbul. s.106 – 115

⁷ Bu söz de, Bilsay Kuruç Hocama aittir.

arkasında, korumacılık ve devletçiliğin harika sentezi yatmaktadır. Sentezdeki korumacı faktör, dünya krizine karşı, doğru bir koruma mekanizması sağladı. Depresyonda, Türk ekonomisini emperyalist sistemden kısmen koparabildi. Öte yandan devletçi unsur Kemalist yönetime, dönemin tartışılan hedeflenen şartlarından kaynaklanan potansiyel fazla üzerinde iktisadi ve merkezi kontrolde bulunarak bu fazlanın sanayileşme için fon olarak kullanma olanağı verdi. Dolayısıyla Kemalist yönetim,1930'ların başlarındaki ortamın, sanayileşme için bir fırsat olduğunu doğru bir biçimde anlamıştı⁸.

Demiryolları + Sanayileşme = Devletçilik sihirli denklemi temelinde ekonomisini örgütleyen Kemalist Türkiye, ilk defa yirminci yüzyılda geri kalmış ve bağımlı bir ülkenin dış açıkları, kronik dış borçlar ve mali esareti olmadan, kendi kendine yeten bir sanayileşmeyi gerçekleştirmesinin, ütöpik bir fantezi olmadığını göstermiştir; başka bir deyişle, Kemalist deneyim ulusal kapitalist model içinde geri kalmışlık ve bağımlılığın üstesinden gelmenin önemli bir çabası olarak tanımlanabilir⁹.

1930'lar sonrası döneme, satırbaşlarıyla birkaç küçük hatırlatma ile değinmek istiyorum;

- a. 1940'ların sonuna doğru, Dünya Bankası'nın Thornburg Raporu: *"İddialı ve yoğun sanayileşme politikalarından vazgeçin. Pastoral bir ülke olabilirsiniz"*
- b. 1960 İhtilali → 1961 Anayasası → DPT'nin kuruluşu ve yeniden planlı yıllar. İlk üç Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulanır. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planının stratejisi yazılmış, plan hazırlanmıştır. Hedef, ithal ikameci sanayileşmenin ikinci evresine geçerek, her türlü aktarma organları imalatının gerçekleştirilmesidir. Ancak gündeme başka bir Dünya Raporu düşer. Türkiye yeniden sanayileşmeden vaz geçirilir¹⁰.
- c. 24 Ocak 1980 Kararları ve 12 Eylül Darbesi.

Grafiğin (II) nolu kısmının başlangıcı olan 1998 yılı, aynen 24 Ocak 1980 ya da Türkiye'nin sermaye hareketlerine tam serbestlik tanıdığı Ağustos 1989 tarihleri gibi, yakın iktisadi tarihimizde önemli bir dönemeçtir. 1998 yılında Türkiye artık IMF, Dünya Bankası (DB), Dünya Ticaret Örgütü ve uluslararası finans ve derecelendirme kuruluşlarının denetim ve gözetiminde ekonomik ve siyasal kurumlarını neoliberal koşullandırmaların biçimlendirmesini kabullenmiş ve uluslararası işbölümünde kendisine biçilen yeni rolü üstlenmiştir¹¹. Bu rolün ana özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- Uluslararası ve yerli finans sermayesine sermaye hareketleri üzerine sınırsız serbestlik güvencesi sağlayarak, yüksek finansal getiri sunmak;
- İşgücü piyasalarını kuralsızlaştırma ve esnekleştirme yöntemiyle ucuz işgücü deposu hâline dönüştürerek katma değeri düşük teknolojilerde uzmanlaşmak ve sanayiini uluslararası şirketlerin taşeronu olarak geliştirmek;
- Üretimde ithal girdi kullanma ve ithal mal tüketme eğiliminin kuvvetlenmesine izin vererek, finansmanı esas itibarıyla spekülâtif sermaye tarafından sağlanan bir ucuz ithalat cennetine dönüşmek;

⁸ Korkut Boratav (2008). **Türkiye İktisat Tarihi 1908–2007**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 12.Baskı.

⁹Serdar Şahinkaya (2009); **Gazi Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Ekonomisinin İnşası**, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2. Baskı. Kasım. Ankara.

¹⁰ Bu süreçle ilgili olarak özellikle bakılmalıdır; Ergun Türkcan (Editör) (2010). **Türkiye'de Planlamanın Yükselişi ve Çöküşü (1960–1980):Atilla Sönmez'e Armağan** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. Mayıs. İstanbul. Nazif Ekzen (2009). **Türkiye Kısa İktisat Tarihi 1946'dan 2008'e**. ODTÜ Yayıncılık. Temmuz. Ankara.

¹¹ Bağımsız Sosyal Bilimciler (BSB) (2006); **IMF Gözetiminde On Uzun Yıl, 1998-2008: Farklı Hükümetler, Tek Siyaset, Haziran 2006**. <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2012). Bahse konu çalışma 2007 yılında Yordam Kitap: 13 olarak aynı isimle yayınlanmıştır

- Kamu hizmetlerini ticarileştirerek vatandaşları ‘müşteriye’, kamu hizmeti üreten kurumları ‘ticarî işletmeye’ dönüştürmek; kamu iktisadî kuruluşlarını yerli ve uluslararası özel sermaye şirketlerine doğrudan yabancı sermaye cezbetmek uğruna yok pahasına satmak;
- Etkin ve demokratik yönetim, ‘iyi yönetim’ söylemleriyle, aslında tüm toplumu ilgilendiren stratejik, ekonomik ve siyasî kararların alınmasını ve uygulanmasını demokratik denetim mekanizmalarının dışına çıkarırken, devletin neoliberal anlayışa uygun bir biçimde yeniden yapılandırılmasında toplumun desteğini sağlamaya çalışmak.

Görüldüğü gibi bu uygulamalar Türkiye’nin ekonomik ve siyasal bağımsızlığına yönelik açık bir tehdit oluşturmakta ve emeği ile geçinen geniş halk kesimlerinin kazanılmış haklarını geriletmektedir. Özetle, 1998 sonrası IMF Yakın İzleme Anlaşmasını izleyen süreçte yapılanlar, ülkemizin hedeflerini ve kaynaklarını kendisinin belirlediği bağımsız, görece eşitlikçi ve sosyal dayanışmacı bir kalkınma stratejisi uygulayabilmesinin önündeki en büyük engeldir. Grafiğin (II) kısmı yani 1998 – 2010 dönemindeki imalat sanayi katma değerinin ulusal gelir içindeki payının gelişim yönü de yukarıda yapılan değerlendirmeyi teyit eder mahiyettedir. 1998 yılında yüzde 23,9 düzeylerinde iken bu pay dramatik bir biçimde 2009 yılında yüzde 15,2’ye gerilemiş durumdadır. Eğilimin seyri için bir önceki kısımda yaptığımız tespiti bir daha hatırlatalım: *ülkenin imalat sanayi tabanının süreç içerisinde eridiğinin* de bir başka göstergesidir.

Perde 2

Aslında geçtiğimiz yıl yapılan *Türk Sosyal Bilimler Derneği XI. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi* ve *Makine Mühendisleri Odası 2011 Sanayi Kongresi*’nde sunduğum iki bildiriye¹² bu kısma konu etmeyi düşündüğüm hususları genişçe anlatmaya gayret etmiştim. Bir yıl sonra çok farklı bir gelişme olmadığı için ayrıntılara girmeden sadece özetlemekle yetineceğim:

Ülkemiz, nerede ise birbirine atıf dahi yapmayan, plan, program, strateji ve eylem planı kelimelerini başlıklarında taşıyan çok sayıda doküman ile yorgun düşmüş durumdadır. Hatırlarsınız, 2000’li yıllarla birlikte AB sürecine dönük konu ile ilgili “politika belgeleri” birbiri peşi sıra yağmur misali yağmaya başlamıştı. Bir de bunlara “bölgesel gelişme” başlığıyla ilişkili olanları ilave ettiğinizde durum iyice içinden çıkılmaz bir hâl almaktadır. Bakın bu mesele ile bir beş büyük proje sürmektedir¹³. Bunlar aynı zamanda bölge kalkınma planlarıdır: *Doğu Anadolu Projesi (DAP)*, *Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP)*, *Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)*, *Yeşilirmak Havza Geliştirme Projesi (YGHP)* ve *Zonguldak / Bartın / Karabük (ZBK)*.

Bitti mi? Bitmez!...

Çünkü ülkemizde 26 adet Kalkınma Ajansı Kuruldu. *NUTS* sınıflandırması yani İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması kapsamında kurulan bu ajanslar, *Düzey II* bağlamında *19 Bölge Planı* yaptı / yaptırdı. Tam bir horoz döğüşü gibi, komşu iller rekabet adına birbiriyle yarışır hale getirildiler. Bakın bu 19 bölge planını okumuş olarak bir sayı vermek istiyorum; Efendim, bu planların toplamı tam 4119 (*dört bin yüz on dokuz*) sayfa.

¹²Serdar Şahinkaya (2011-1) “*Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011–2014) Üzerine Gözlemler Ya da Sanayileşme Nasıl Olmaz*” TSBD, 12. Sosyal Bilimler Kongresi, 15 Aralık 2011’de sunulmuştur.

Serdar Şahinkaya (2011-2) “*Sanayileşme ve Bölgesel Kalkınmaya Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011–2014) (AB Üyeliğine Doğru) Üzerinden Kısa Bir Bakış*” TMMOB, MMO Sanayi Kongresi 2011, 16 Aralık 2011. Ankara. Her iki bildirin sunum biçimlerine www.inovasyon.org adresinden ulaşılabilir.

¹³ Konu ile ilgili AB destekli projeler de ilave edildiğinde tam bir *izlenemezliğe* tekabül edebilir.

Nasıl, müthiş değil mi? Bir de bunlara yine aynı ajanslardan bazılarının üç adet *Ön Bölgesel Gelişme Planı* da ilave edilirse ki onlar da 299 sayfa, toplarsak; $4119 + 299 = 4448$ sayfa ediyor.

Bakın bu “yorgunluk” ve “doküman karmaşası” 2011 Haziran önceki döneme, yani Kanun Hükmünde Kararnamelerle (KHK) tamamıyla değiştirilen idari yapıdan önceki döneme aittir. 2011 Haziranından sonra, bu politika dokümanlarının müellifi kimi tüzel kişilikler kapatıldı, dönüştürüldü, birleştirildi.

Bilmem anlatabildim mi?

Efendim, önümüzde biri temel, diğer ikisi de bu temel dokümana dayanan üçlü bir set daha var;

- a) *Türkiye Sanayi Stratejisi ve Eylem Planı (2011 – 2014)*. AB Üyeliğine Doğru. Aralık 2010.
- b) *Otomotiv Sektörü Strateji Belgesi (2011 – 2014)*. Şubat 2011.
- c) *Türkiye Makine Sektörü Strateji Belgesi (2011 – 2014)*. Şubat 2011.

Bu üçlü sete yakından bakıldığında, birbirlerinden bağımsız ve hatta nerede ise habersiz yazıldığı izlenimini edinmek mümkün. Aslında Sanayi Strateji Belgesinin arka planında varsayım olarak 9. *Kalkınma Planı*'nin var olması gerekiyor. Ancak diğer ikisinin, ana strateji belgesi ile herhangi bir illiyet bağı ne yazık ki görünmüyor. Dikkatli gözlemci ve usta araştırmacı *Aykut Göker* Hocamın 20 ve 27 Mayıs 2011 tarihli *Sanayi Stratejisini İzleme Kılavuzu (1) ve (2)* başlıklı yazıları¹⁴ da bu bağlantısızlığı çok açık ve net bir biçimde tespit etmiş bulunuyor.

Ayrıca, iki küçük fakat çok önemsedğim hususu da dikkatlerinize sunmak isterim:

- a) Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunca az önce değindiğim strateji belgeleri ve eylem planlarını kabul etmeden üç ay önce Eylül 2010'da, o dönemdeki adıyla Dış Ticaret Müsteşarlığınca *Girdi Tedarik Stratejisi* hazırlanmıştı. Hazırlanan bu strateji, üretimin ithalata bağımlılığındaki vahametini devlet tarafından da kabul edilmesi anlamına geliyordu. Bu nokta bana göre *kritik önemdedir*. Zira, siz hem üretimin ithalata bağımlılığının endişe verici boyutlara geldiğini saptayacaksınız, sonra da bu saptama ortada iken hazırladığınız üç kritik politika dokümanında bundan esinlenme dahi bulunmayacak. İşte bunun izahı mümkün değildir.
- b) İkinci nokta da şudur: Sanayi Strateji Belgesi'nin yayınlandığı Aralık 2010'da, yine Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunca *Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi (2011–2016)* kabul edilmiş bulunmaktadır. İncelenirse görülecektir ki, bu da diğerleri gibi Sanayi Stratejisi ile ilişkilendirilmemiştir.
- c) Durum böyle olunca doğal olarak akla şu soru gelmektedir: Acaba bu dokümanlar sadece, AB ile yürütülen müzakere sürecindeki 35 fasıldan birisi olan “*İşletmeler ve Sanayi Politikası*” faslının kapanma kriterlerini yerine getirebilmek için mi çalakalem hazırlanmıştır?

Evet, işte bizim evin dağınık hallerinden kimi sahneler ne yazık ki böyledir!...

¹⁴ Yazılara www.inovasyon.org dan ulaşabilirsiniz.

III. Onlar Ne Yapmış? ¹⁵

Bu kısımda esas olarak 28 ülkedeki¹⁶ gelişmelere göz atılmaya gayret edilmiştir. İlk göze çarpan nokta, aralarındaki gelişmişlik farkı her ne olursa olsun, bütün ülkelerin, bilim, teknoloji ve inovasyon strateji ve politikalarını sistemik bir bütünlük içinde ele alıyor olmalarıdır. Bu belgelerin sâdece başlıkları tarandığında bile bu bütünlüğü yakalamak mümkündür. 28 ülkeden 21'inde, başlığında '**inovasyon**' sözcüğünün geçtiği en az bir strateji, politika ya da plân-program belgesinin olduğu görülmektedir. Bu 21 ülkeden 13'ünde ise 'bilim (ya da bilimsel araştırma)', 'teknoloji (ya da deneyimsel geliştirme)' ve 'inovasyon' sözcükleri, başlıkta birlikte anılmaktadır.

Belgeler incelendiğinde, başlığında sâdece 'bilim' ya da 'teknoloji plânı' yazanlarda bile, bilimsel araştırma ve teknoloji geliştirmede yetkinleşilmesi öngörülürken, ana hedefin, son çözümlemede ülkenin, bilim ve teknolojiyi ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürme yeteneğini (kısacası, 'inovasyon' yeteneğini) de geliştirmek olduğu açıkça görülecektir.

Alınması öngörülen önlemler hep bu ana hedef gözetilerek tasarlanmıştır. Herhangi bir tereddüde yer bırakmamak için, bilim, teknoloji, inovasyon strateji ve politikalarında izlenen bu bütünsel, sistemik yaklaşım konusunda, ülkeler arasında fark olmadığını, Brezilya, Çin, Hindistan, Kore (Güney), Güney Afrika, Meksika ve Yeni Zelan Zelanda gibi, sanayileşme sürecine sonradan katılan ülkeleri de örnek göstererek, tekrar belirteyim.

*Belgelerin ortak bir özelliği daha var; o da, istisnasız hepsinde **ulusal motifin** öne çıkarılmış olmasıdır. 'Küreselleşme'nin verili bir koşul olarak altının önemle çizildiği strateji belgelerinde bile bu süreç, ülkenin çıkarlarıyla örtüştüğü için savunulmakta ve söz konusu stratejinin de zâten, bu süreçten sağlanan ekonomik faydayı büyütme için yürürlüğe konduğu açık kâllilikle ortaya konmaktadır.*

*AB'ye üye ülkelerde görülen manzara da budur. Amaç **o ülkeyi** dünyanın ARGE ve inovasyon üssü; araştırmacılar, yeni fikirlere yatırım yapacak girişimciler için bir dünya cenneti haline getirmektir; bütün bir Avrupa Birliği'ni değil...*

İşte size birkaç örnek:

*"Bugün bilgiye dayalı ekonomideki başarısı ve uluslararasılaşmadan sağladığı yarar açısından **İsveç** kadar iyi durumda olan pek az ülke var... Ama şartlar değişmektedir. Onun için giderek gücümüzü belli noktalarda toplamamız ve **İsveç**'in gelecekte zayıf düşme ihtimalinin olduğu alanları desteklememiz gereklidir..."*

*"**Danimarka**, 10 yıl sonra da 20 yıl sonra da, yaşamak ve çalışmak için dünyanın en câzip ülkelerinden biri olmalı..."*

*"2020'ye gelindiğinde, **Almanya**'yı dünyanın araştırmaya en fazla dost olan ülkesi hâline dönüştürmeyi başarmış olacağız... **Almanya** için, başarıda bir sınır-bir son olmayacaktır..."*

*"Ülke için umut verici bir gelecek yaratabilmenin anahtarı **Britanya**'da inovasyondur..."*

*"**İrlanda**, 2013'te uluslararası arenada araştırmasının mükemmelliğiyle anılan bir ülke olacak; inovasyondaki kültürüyle de, ekonomik ve toplumsal gelişme için yeni bilgi üretme ve kullanmada en önde koşacaktır..."*

¹⁵ Bu kısımdaki bilgiler Aykut Göker Hocamın, 20 Şubat – 13 Mart 2009 döneminde birbiri peşi sıra kaleme aldığı *Cumhuriyet Bilim ve Teknik*'teki dört yazısından derlenmiştir. Yazılara yine, www.inovasyon.org dan rahatlıkla ulaşabilirsiniz.

¹⁶ Buradaki örnekler yanında kimi ülkelere (*İrlanda, Meksika, Arjantin, Çin Halk Cumhuriyeti ve Güney Kore*) ait gelişmelerdeki ayrıntılar için derli toplu bir kaynak. Bakınız: Makine Mühendisleri Odası (2007): *2007 Sanayi Kongresi Bildiriler Kitabı*. 14- 15 Aralık 2007. MMO Yayın No: E/2007/456-457. Ankara.

Onlar Ne Yapmış? (I)

Ülke	Belge
Almanya	2006-2009 yıllarını kapsayan ‘Yüksek Teknoloji Stratejisi’nin (<i>Die Hightech-Strategie für Deutschland</i>)
Avusturya	2005-2010 yıllarını kapsayan, ‘Strateji 2010 - Avusturya’da Araştırma, Teknoloji ve İnovasyon için Perspektifler’ (<i>Strategie 2010 – Perspektiven für Forschung, Technologie und Innovation in Österreich</i>)
Birleşik Krallık	2004-2014 yıllarında bilim ve inovasyonda izleyeceği ulusal politikayı belirleyen ‘Bilim ve İnovasyon Yatırım Çerçevesi’ (<i>Science and Innovation Investment Framework</i>) başlıklı politika belgesinde öngörülenleri hayata geçirmeyi sürdürüyor. Bu ülkede bir de, 2008 yılında bu politikayı da esas alarak tasarlanan ‘İnovasyon Ulusu’ (<i>Innovation Nation</i>) başlıklı bir strateji yürürlüğe kondu.
Danimarka	2010 yılına kadar, ‘Küresel Ekonomi’ bağlamında izleyeceği stratejiyi ‘İlerleme, İnovasyon ve Bağlılık’ (<i>Fremgang, fornyelse og tryghed - Strategi for Danmark i den globalekonomi</i>) başlığıyla 2006’da belirlemişti. Bu stratejiyi sürdürüyor.
İrlanda	Hâlen yürürlükte olan iki plân ve bir stratejiden söz etmek mümkün. Bunlar, 2004’te yürürlüğe konan ‘İrlanda Bilgi Ekonomisinin İnşası: 2010’a kadar ARGE Yatırımlarını Teşvik için Eylem Plânı’ (<i>Building Ireland’s Knowledge Economy: the Irish Action Plan for Promoting Investment in R&D to 2010</i>); 2013 yılı hedef alınarak 2006’da yürürlüğe konan ‘Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Stratejisi’ (<i>Strategy for Science, Technology and Innovation</i>) ve yine 2013 hedef alınarak 2007’de yürürlüğe konan ‘Ulusal Kalkınma Plânı 2007-2013: Herkese Daha İyi bir Yaşam Kalitesi için Dönüşüm’ (<i>National Development Plan 2007-2013: Transforming Ireland - A Better Quality of Life for All</i>) başlıklarını taşıyor.
İspanya	Yürürlükte olan, bilim, teknoloji ve inovasyonla ilgili bir strateji, bir plân ve bir de program var. Bunlar, 2007-2015 dönemini kapsayan ‘Ulusal Bilim ve Teknoloji Stratejisi’ (<i>Estrategia Nacional de Ciencia y Tecnología</i>), 2005-2010 dönemini kapsayan ‘Programa Ingenio 2010’; ve ‘Bilimsel Araştırma, Geliştirme ve Teknolojik İnovasyon Ulusal Plânı 2008-2011’ (<i>Plan Nacional de I+D+I 2008-2011</i>) başlıklarını taşıyor.
İsveç	2004’te yayımlanan ‘Yenilikçi İsveç: Yenilenme yoluyla büyüme için bir strateji’ (<i>Innovativa Sverige - en strategi för tillväxt genom förnyelse</i>) başlıklı stratejisini izlemeyi sürdürüyor.
İsviçre	2008-2011 yıllarını kapsayan, ‘Öğretim, Araştırma ve İnovasyon Teşvik Tebliği’ (<i>Botschaft über die Förderung von Bildung, Forschung und Innovation in den Jahren 2008–2011</i>) adıyla anılan bir hükümet programına sahip.
Lüksemburg	2006-2010 yıllarını kapsayan ‘İnovasyon ve Tam İstihdam Ulusal Plânı’nı (<i>Plan national pour l’innovation et le plein emploi</i>) uygulamaya devam ediyor.
Macaristan	2007-2013 dönemini kapsayan stratejisi ‘Orta Vâdeli Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Politika Stratejisi’ (<i>A Kormány középtávu [2007-2013] tudomány-, technológia és innováció-politikai [TTI] stratégiája</i>) başlığını taşıyor.
Norveç	Araştırma ve inovasyon stratejisinin ana hatlarını çizen iki temel belge var: İlki, Öğretim ve Araştırma Bakanlığı’nca Norveç Parlamentosu’na sunulan ‘Parlamento’ya Rapor No 20 (2004-2005) Araştırma Taahhüdü’ (<i>St.meld. Nr. 20 [2004-2005] Vilje til forskning</i>) başlığını; diğeri ise, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı’nca 5 Aralık 2008’de Parlamento’ya sunulan ‘Parlamento’ya Rapor No 7 (2008-2009) Yenilikçi ve Sürdürülebilir Norveç’ (<i>St.meld.nr.7 [2008-2009] Et nyskapede og bærekraftig Norge</i>) başlığını taşıyor. ‘Araştırma Taahhüdü’ 2004-2010 dönemini kapsıyor. ‘Yenilikçi ve Sürdürülebilir Norveç’ ise, inovasyon konusunda Norveç Parlamentosu’na sunulan ilk rapor olma özelliğini taşıyor.

Onlar Ne Yapmış? (II)

Ülke	Belge
Polonya	İnovasyonla ilgili olarak yapılması gerekenler, ‘2007-2013 Döneminde Ekonominin Yenilikçiliğini Artırma Yönergesi’ (<i>Kierunki zwiekszenia innowacyjnosci gospodarki na lata 2007-2013</i>) başlıklı bir belgeyle ortaya konmuş.
Portekiz	2006 yılından bu yana, ‘Teknoloji Plânı: Bilgi, Teknoloji ve İnovasyona Dayalı Bir Büyüme Stratejisi’ (<i>Plano Tecnológico - Uma estratégia de crescimento com base no Conhecimento, Tecnologia e Inovação</i>) başlığını taşıyan bir plân uyguluyor.
Rusya Federasyonu	2007’de hükûmet, ülkenin dünya bilim ve teknolojisinde eski konumunu yeniden kazanması için 2015 yılına kadar izleyeceği bir strateji belirledi: ‘2015’e Kadar Olan Dönem için Bilim ve İnovasyonu Geliştirme Stratejisi...’
Slovakya	2007 yılından bu yana ‘Devletin Bilim ve Teknoloji Politikasının 2015’e kadarki Uzun Vâdeli Hedefleri’ (<i>Dlhodobí zámer štátnej vednej a technickej politiky do roku 2015</i>) başlığını taşıyan bir belgede öngörülen hedefleri gerçekleştirebilme çabasında...
Yunanistan	İzlediği bir stratejik plân var; başlığı ‘Ulusal Stratejik Referans Çerçevesi 2007-2013’e Göre Araştırma, Teknoloji ve İnovasyonu Geliştirme için Stratejik Plân’...
Avustralya	2001-2002 / 2010- 2011 dönemini kapsayan ‘Avustralya’nın Yeteneğini Pekiştirme: Gelecek için İnovasyon Eylem Plânı’ (<i>Backing Australia’s Ability: An Innovation Action Plan for the Future</i>) başlıklı bir eylem plânı vardı. 2008 yılının sonunda Avustralya’nın Ulusal İnovasyon Sistemi’nin gözden geçirildiği bir değerlendirme raporu ortaya kondu. Şimdi Hükûmet, ‘Girişimci Avustralya: inovasyonda güç toplama’ (<i>venturousaustralia: building strength in innovation</i>) başlıklı bu raporda yer alan tavsiyeleri dikkate alarak, 10 yıl içinde, ülkenin inovasyon yeteneğinin nasıl geliştirileceğini ortaya koyan bir rapor hazırlamakta. Raporun bu yılın ilk yarısında tamamlanması bekleniyor.
Yeni Zelanda	Araştırma, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı 3-5 yıl ileriye dönük olarak kendi ilgi alanında neler yapılacağını ortaya koyan bir ‘Niyet Bildirimi’nde (<i>Statement of Intent</i>) bulunuyor. Son bildirim 2008-2011 dönemini kapsıyor. Bakanlığın aynı dönem için belirlediği bir de stratejisi var: <i>MoRST Strategy 2008-2011</i> . Bakanlık ayrıca Y. Zelanda’nın kritik teknoloji alanlarında izleyeceği yol haritalarını da hazırlıyor. Ülkenin, 2006-2007 yıllarında yürürlüğe konan ‘Enerji, Nanobilim-Nanoteknoloji, Biyoteknoloji ve Çevre Araştırmaları’ ile ilgili dört yol haritası var.
Brezilya	Bu ülke, ‘Eylem Plânı 2007-2010: Ulusal Kalkınma için Bilim, Teknoloji ve İnovasyon’ (<i>Plano de Ação 2007-2010: Ciência, Tecnologia e Inovação para o Desenvolvimento Nacional</i>) başlıklı plânını gerçekleştirmekte.
Kanada	Federal Hükûmet, 2006 Kasım’ında bir ekonomi plânı yayımladı. ‘Kanada’ya Üstünlük - Kanadalılar için Güçlü Bir Ekonominin İnşası’ (<i>Advantage Canada - Building a Strong Economy for Canadians</i>) başlıklı bu plânda öngörülen hedefleri gerçekleştirmek için de ‘Bilim ve Teknolojinin Kanada’nın Üstünlüğü için Seferber Edilmesi’ (<i>Mobilizing Science and Technology to Canada’s Advantage</i>) başlıklı bilim ve teknoloji stratejisi yürürlüğe kondu.

Onlar Ne Yapmış? (III)

Ülke	Belge
Meksika	2008-2012 dönemini kapsayan bir uygulama programı var; başlığı: 'Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Özel Programı' (<i>Programa Especial de Ciencia, Tecnología e Innovación 2008-2012</i>)...
Şili	Ulusal İnovasyon Konseyi'nce hazırlanıp ilk cildi 2006'da, ikinci cildi 2008'de yayımlanan bir ulusal inovasyon strateji belgesi var. Başlığı 'Rekabet Edebilirlik için Ulusal Bir İnovasyon Stratejisine Doğru' (<i>Hacia Una Estrategia Nacional de Innovación para la Competitividad</i>); Şili bu stratejiyi uygulama yolunda...
Çin	2006-2020 dönemini kapsayan 'Bilim ve Teknoloji Geliştirmek için Orta ve Uzun Vâdeli Program' başlıklı bir programı var. Bu program izlenecek bilim ve teknoloji geliştirme stratejisi için kılavuz olarak ortaya konmuş. Çin'de, bu kılavuz dikkate alınarak hazırlanan '11'inci Beş Yıllık Dönem için Ulusal Bilim ve Teknoloji Geliştirme Plânı (2006-2010)' uygulamada...
Hindistan	Bilim, teknoloji ve inovasyon', beş yıllık kalkınma plânlarının ana başlıkları arasında yer alıyor. Şu anda 2007-2012 dönemini kapsayan '11'inci Beş Yıllık Plân' yürürlükte. Plân'ın bu konularla ilgili öngörülerini, plân hazırlık çalışmaları sırasında kurulmuş olan Bilim ve Teknoloji Yönlendirme Komitesi'nin hazırladığı rapor dikkate alınarak belirlenmiş. Ülkemizde de her plân hazırlık döneminde bilim ve teknolojiyle ilgili bir özel ihtisas komisyonunun kurulduğu ve bu komisyonun bir rapor hazırladığı bilinir. Sakın bu benzerliğe bakıp Hindistan'ın plân anlayış ve uygulamaları hakkında yanlış bir yargıya varmayın. Bu ülke bilim ve teknolojiyi de, ilgili komitelere hazırlattığı raporları da, yürürlüğe koyduğu plânları da ciddiye alan bir ülkedir...
Japonya	2025 yılını hedef alan 'İnovasyon 25: Geleceği Yaratmak; Sınırsız İmkânlardan Yararlanmak' başlıklı, uzun vâdeli bir stratejisi var. Yürürlükteki, 2006-2010 dönemini kapsayan '3'üncü Bilim ve Teknoloji Ana Plânı' da bu stratejiye uygun olarak hazırlanmış.
Güney Kore	Vizyon 2025: Bilim ve Teknoloji Geliştirmek için Uzun Vâdeli Plân (2000-2025)' belgesinde ortaya konmuş olan uzun vâdeli bir stratejisi var. Bu strateji bağlamında yürürlükte olan uygulama plânının başlığı da '2'inci Bilim ve Teknoloji Ana Plânı (2008-2012)'...
Güney Afrika Cumhuriyeti	Bu ülkenin uygulaya geldiği 2002-2012 dönemini kapsayan bir 'Ulusal ARGE Stratejisi' (<i>National R&D Strategy</i>) ve 2008-2018 dönemini kapsayan bir 'On Yıllık İnovasyon Plânı' (<i>Ten-Year Innovation Plan</i>) var. Bu ülke ayrıca, kendisi açısından kritik bazı teknoloji alanlarında ulusal stratejiler de izliyor: Bunlar 'Ulusal Biyoteknoloji Stratejisi', 'Ulusal Nanoteknoloji Stratejisi' ve 'İleri İmalât Teknolojileri Stratejisi' başlıklarını taşıyor. Bir de Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'nın izlediği 'Kurumsal Strateji' (<i>DST Corporate Strategy: 2008-2009</i>) var.

IV. Sonuç Yerine Ve Bir Detoks Programı Önerisi

- 1) Planlama, bilgi ve aklın kadere egemenliği¹⁷ olarak tanımlanırsa (ki öyledir), Türkiye, 1980 sonrasında ikincisini tercih etmiştir. Bu tercihin getirdiği durum, konu ile ilgili hemen her kesimi esas olarak mutsuz kılmış, ancak bu mutsuzluktan kurtulmak için gayret göstermek yerine mevcut hâl optimum kabul edilerek / zannedilerek *uyum* gösterilmiştir. Nazım'ın dizelerindeki gibi; “(..) *Koyun gibisin kardeşim, / gocuklu celep kaldırınca sopasını / sürüye katılverirsin hemen / ve âdeta mağrur, koşarsın salhaneye. (..)*”
- 2) Üretmeden tüketmek doğal olarak ithalatçılığı körüklemiş –*ceteris paribus*- ve bu körüğün bastığı duman eşliğinde lojistik, perakendecilik, AVM'cilik, gayrimenkulcülük parlayan yıldız sektörler olmuş ve bu bağlamda göğü delen plazaların 1453'lü reklamları 7/24 ekranları kaplamıştır.
- 3) Bu eğilimi besleyen “*zehirli dil*”¹⁸ adeta ana akım iktisadı ve onu besleyen tüm dalları da sarmıştır. Araştırma gündemleri de bu dilden etkilenmiş, *insansız* ve *sınıfsız* eğri ve denklemler dünyası *artışlar-azalışlar-aynı kalışlar*lardan ibaret “iktisat” metinleri etrafı örümcek ağı gibi sarmıştır.
- 4) Bir dönem verdikleri ilanlarla ülkede iktidarı biçimlendiren çevreler de bu kervana katılıp en azından şimdilik isimlerini değil ama logolarına ilişkin temel figürleri 2011'de aşağıdaki gibi değiştirmişlerdir. 2011'den önceki logoda sanayi bacadaki ağaç motifi ile hatta çevreye duyarlı sanayi simgeleniyordu. 2011'den sonra ise sanayi ve ağaç motifi ise tamamıyla ortadan kaldırıldı. Yakındır, “*sanayicileri*” kelimesi de kalkabilir. Bekleyip, göreceğiz...

- 5) “Planlama, bir ufka bakış, etraflı düşünme ve iş yapma tarzı olarak, 1980’lerden itibaren siyaset ve iktisat dünyasından silinirken bıraktığı boşluk, hemen görülüp algılanamamıştır. Orta boy yarı sanayileşmiş ülkelere (yani bize) ya da ‘yükselen piyasa ekonomileri’ denilen bizim AGÜ’lere kalkınmaları veya en azından var olabilmeleri için (survival) kolektif düşüncelerini sağlayacak yeni bir model, araç tasarlanmamıştır; her şey o kutsal piyasa güçlerine, Adam Smith’in o ‘görünmez eli’ne bırakılmış görünüyor. O görünmez el de, son zamanlarda bir yankesicinin eli gibi dünya piyasalarını hortumlayıp, bu paralarla trilyon dolarlık balonları patlamakla meşgul”¹⁹.
- 6) Planlama, eskimemiş, dişlileri fazla aşınmamış bir araç olarak pek çok *ulusal ekonomiye* hizmet etmiş (ve) onları bir tarih aşamasında yukarıya çıkarmış bir

¹⁷ Bilsay Kuruç (2010). “Bir Planının Anatomi Politigi: Dördüncü Plan’ın Hazırlanışı ve Sonu” Attilâ Sönmez’e Armağan, Türkiye’de Planlamanın Yükselişi ve Çöküşü (1960 – 1980) ed. Ergun Türkcan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mayıs.

¹⁸ Bu zehirli dilin izlerini Christian Marazzi’nin, *sanayisizleşme, finansallaşma, soylulaştırma, yönetim* başlıkları çerçevesinde ördüğü *Sermaye ve Dil* adlı eserinden sürebiliriz. Ayrıntı Yayınları. 2010. İstanbul.

¹⁹ Ergun Türkcan (Editör) (2010). *Türkiye’de Planlamanın Yükselişi ve Çöküşü (1960–1980):Attila Sönmez’e Armağan.*

kaldıraç olarak, **hâlâ kendi aklının ürünü olan politikaları** olan ülkelere hizmet etmeyi sürdürmektedir.

- 7) O halde **biz de yapabiliriz!**. Yeniden deneyebiliriz. Hatta denemeliyiz de. Ama önce **bir detoks / arınma programına** şiddetle ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. Farklı bir ifade ile bu birbirine atf dahi yapılmayan belge, strateji, program yorgunluğundan kurtulmalıyız. Önümüzdeki on yılı, bunun için kullanmalıyız.

Detoks / Arınma Programı ve Yeniden İnşa Önerisi

Yıllar / İşler	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Sağlıklı Envanter											
Input- Output											
Eğitimin İnşası											
Yeni Kurumsallaşma											
Strateji Yazımı											
5 Yıllık Sanayi Planı											

- 8) Bu detoks / arınma programının hayata geçirebilmek, bir meraklar dünyası, bir büyük malzeme hareketini²⁰ yeniden yaratabilmek için, bu merakı yeniden toplumsallaştırabilmek için, *ülkemizde eğitim alanını her düzeyde yeniden inşa etmek* vazgeçilmez bir önceliktir. Evet, ilk hareket noktası *eğitim* olmalıdır. Bakın yeri gelmişken, 2012 yılında üniversitelerimizde boş kalan temel bilim alanları kontenjanlarına bir göz atalım; *Matematik yüzde 51,2; Kimya yüzde 66,0; Fizik yüzde 76,0; Biyoloji yüzde 71,0*. Nasıl? Durum yeterince vahim değil mi? Ama umutsuz olmamak gerekiyor. Yukarıda da değinildiği gibi on koca yılımız var. O halde yeri gelmişken *Ha Joon Chang*'a kulak verelim; *"(...) iktisadi kalkınmada yararlı olan davranış özelliklerinin teşviki için; ideolojik telkinin, iktisadi kalkınmanın önünü açacak; politik önlemlerin ve istenilen kültürel değişimlerini hızlandıracak kurumsal değişikliklerin kombinasyonu gerekir. Bu karışımı elde etmek kolay değildir. Fakat bunu bir kere başardığınızda kültür normalde varsayılandan çok daha hızla değiştirilebilir.(..) Kültür değişmez değildir. İktisadi kalkınma, ideolojik ikna ve belirli davranış tarzlarını özendirmek için bunlara eşlik eden politikalar ve kurumlarla takviye edildiğinde değiştirilebilir"*²¹
- 9) Ve bitirmeden, *Aziz Nesin* Usta'nın *Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru* isimli yapıtından bir epigrafiye yer vermek isabetli olabilir: *"Üretken eğitim, Türkiye'nin ana politikası olması gerekir. Çünkü Türkiye üretici olmazsa yani üretmedikçe; düşün üretmek, maddi üretimde bulunmak, endüstri üretim, tarım üretimi, her alanda üretmek olmazsa, Türkiye bu çıkmazdan kurtulamayacak"*.
- 10) Bitirirken dört cümle; Asimetrik Gümrük Birliği Anlaşmasının geçerliliğini sınırlamalı / Sektör planlaması, ithal ikamesi ve selektif korumacılık yeniden tartışılmalı, ciddiye alınmalı / reel döviz kurları / ve mali kesimi (başta bankacılık kesimi) reel kesimin emrine koşmanın gerekleri, yeniden tanımlanmalı ve yerine getirilmelidir.

Sabırla dinlediğiniz için teşekkürler...

²⁰ Bilsay Kuruç (2011). **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi: Büyük Devletler ve Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ekim.

²¹ Ha Joon Chang (2011). **Sanayileşmenin Gizli Tarihi**. Epos Yayıncılık. İstanbul. S.273-274.

Kaynakça

- Bağımsız Sosyal Bilimciler (BSB) (2006). **IMF Gözetiminde On Uzun Yıl, 1998-2008: Farklı Hükümetler, Tek Siyaset, Haziran 2006**. <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2012). Bahse konu çalışma 2007 yılında Yordam Kitap: 13 olarak aynı isimle yayınlanmıştır
- Boratav, Korkut (2008). **Türkiye İktisat Tarihi 1908–2007**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 12.Baskı.
- Chang Ha- Joon (2011). **Sanayileşmenin Gizli Tarihi**. Epos Yayıncılık. İstanbul.
- Çağlar, Esen(2010). *“İhtiyaç Duyulan Sıçrayış İçin Yeni Sanayi Politikası Gerekli”* <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/1781> (Erişim Tarihi; Kasım 2012)
- Ekzen, Nazif (2009). **Türkiye Kısa İktisat Tarihi 1946'dan 2008'e**. ODTÜ Yayıncılık. Temmuz. Ankara.
- Eşiyok B.Ali. (2011). *“Türkiye Ekonomisinde Sabit Yatırımlar ve Tasarruflar”*. **İktisat ve Toplum**. S.14
..... (2012). *“Türkiye Sanayileşmenin Neresinde? Uluslararası Bir Karşılaştırma”* **İktisat ve Toplum**, S:24.
- Göker, Aykut (2009). *“Onlar ne yapıyor, biz ne yapıyoruz?”*. **Bilim–Teknik. Cumhuriyet**. 20 Şubat.
.....(2009-1). *“Onlar ne yapıyor, biz ne yapıyoruz? (2)”*. **Bilim–Teknik. Cumhuriyet**. 27 Şubat.
.....(2009-2). *“Onlar ne yapıyor, biz ne yapıyoruz? (3)”*. **Bilim–Teknik. Cumhuriyet**. 6 Mart.
.....(2009-3). *“Onlar ne yapıyor, biz ne yapıyoruz? (4)”*. **Bilim–Teknik. Cumhuriyet**. 13 Mart.
.....(2011). *“Sanayi Stratejisini İzleme Kılavuzu (1)”*. **Bilim–Teknik. Cumhuriyet**. 20 Mayıs.
.....(2011). *“Sanayi Stratejisini İzleme Kılavuzu (2)”*. **Bilim–Teknik. Cumhuriyet**. 27 Mayıs.
- Kuruç Bilsay (2010). *“Bir Planının Anatomi Politikası: Dördüncü Plan'ın Hazırlanışı ve Sonu”* **Attilâ Sönmez'e Armağan, Türkiye'de Planlamanın Yükselişi ve Çöküşü (1960 – 1980)** ed. Ergun Türkcan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mayıs.
.....(2011). **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi: Büyük Devletler ve Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ekim.
- Kuruç, Bilsay ve Şahinkaya, Serdar (2012).”1930’lar Türkiye’inde Sanayileşmenin Ana Çizgileri” **Bugünün Bilgileriyle Kemal’in Türkiye’si: La Turquie Kamaliste**. Boyut Yayıncılık. İstanbul. s.106 – 115
- Makine Mühendisleri Odası (2007). *2007 Sanayi Kongresi Bildiriler Kitabı*. 14- 15 Aralık 2007. MMO Yayın No: E/2007/456-457. Ankara.
- Marazzi, Christian (2010) **Sermaye ve Dil**. Ayrıntı Yayınları. İstanbul.
- MÜSİAD (2012) *“Kalkınma Yolunda Yeni Eşik: Orta Gelir Tuzağı”*. Haziran 2012.
<http://www.musiad.org.tr/contentimages/arastirmalariyayin/pdf/EKONOMI%20RAPORU%202012.pdf>
(Erişim Tarihi; Kasım 2012)
- Saygılı Şeref (et.al) (2010). *Türk İmalat Sanayiinin İthalat Yapısı*. **TCMB Çalışma Tebliği No: 10/002**. Mart. Ankara
.....(2012): *Türk İmalat Sanayiinde İthal Girdi Kullanımı*. **İktisat, İşletme ve Finans**.27(321) 2012. Ankara.
- Şahinkaya, Serdar (2009). **Gazi Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Ekonomisinin İnşası**, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2. Baskı. Kasım. Ankara.
..... (2011-1) *“Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011–2014) Üzerine Gözlemler Ya da Sanayileşme Nasıl Olmaz”* TSBD, 12. Sosyal Bilimler Kongresi, 15 Aralık 2011’de sunulmuştur.
..... (2011-2) *“Sanayileşme ve Bölgesel Kalkınmaya Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011–2014) (AB Üyeliğine Doğru) Üzerinden Kısa Bir Bakış”* TMMOB, MMO Sanayi Kongresi 2011,16 Aralık 2011. Ankara. Her iki bildirini sunum biçimlerine www.inovasyon.org adresinden ulaşılabilir.
- Türkcan Ergun (Editör) (2010). **Türkiye’de Planlamanın Yükselişi ve Çöküşü (1960–1980):Attila Sönmez’e Armağan** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. Mayıs. İstanbul.